

mr. nusret abidbegović

bračna zajednica – zajednica ljubavi i samilosti

Uvod

...i jedan od dokaza Njegovih jeste to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite, i što između vas uspostavlja ljubav i samilost: to su, zaista, pouke za ljude koji razmišljaju.¹

Bračni život i život porodice zauzimaju važno mjesto i imaju značajnu ulogu kako u društvu, tako i u razvoju vjerskih zajednica. Društvo, u širem smislu, i vjerske zajednice, u užem smislu, jednako se obraćaju pojedincu kao članu društvene zajednice i porodici kao temeljnoj i osnovnoj zajednici ljudskog življenja. Na tim osnovama uspostavljaju se odnosi i relacije pojedinca sa zajednicom i zajednice s pojedincom. Ezelska određenost različitih uloga i zaduženja imala je za rezultat Božansku mudrost, stvaranje raznovrsnih stvorenja: biljaka, životinja, džina i ljudi. Njihova raznolikost u stvaranju podrazumijeva različite uloge u životu. Čovjek je najodabranije Božije stvorenje. Ukazano mu je povjerenje, zadužen je dužnostima i preuzeo je ulogu graditelja života, mira, egzistencije i koegzistencije.

Čitajući znakove vremena saznajemo da svjetlost dana određuje tamu noći, a snagu zdravlja potvrđuje slabost u bolesti; upravo onako kako muž svojom muževnošću potvrđuje ženstvenost žene, baš tako, i žena svojom ženstvenošću potvrđuje muževnost muža.

¹ Kur'an, 30, 21.

Njihova međusobna uloga i povezanost potvrđuje se i oslikava kroz zaduženje u partnerstvu bračne zajednice i porodičnom životu. Kazano jezikom simbola, porodica je poput gnijezda u kojem se rađa i gnijezdi život, i iz kojeg se odlazi, te kojem se iznova vraća. Vraćanje je rezultat porodične kolijevke ljubavi koja odnijiše i zaogrne svakog člana porodice. Ta ljubav je talas Nebeske milosti koja poput plime i oseke zapljuskuje obale života, donoseći jedne, a odnoseći druge generacije, sve zbog života i uloge koja je povjerena samom čovjeku.

Prema tome, bračnu zajednicu s osnova islamskog učenja ne smijemo promatrati kao zajednicu seksualnog međuodnosa bračnih partnera, nego sa osnova uloge i povjerenje im roditeljske dužnosti.

Institucija braka

*Udavajte neudate i ženite neoženjene.*²

Brak i porodica su Božanski inspirisane i utvrđene institucije.³ Nije to rezultat evolutivnog procesa života, ljudskog eksperimenta ili tjelesnog nagona.⁴ To je izbor i spoj dvije osobe različitih spolova na neodređeno vrijeme, u čvrstom uvjerenju da će oboje u ljubavi i braku živjeti i sebi potomstvo izroditi, i tako svoj život produžiti.⁵

U osnovi bračna zajednica jeste zajednica utemeljena na pravu, društveno priznatom dogovoru i ugovoru bračnih drugova. Pod pojmom bračno pravo obično se misli na brak, odnosno prava i dužnosti supružnika, a pojam porodično pravo obuhvata i njihovu djecu.⁶ Nikah⁷ je bračni ugovor kojim se izražava volja i želja bračnih drugova da žive u zajednici. Taj postupak

² Ku'ran, 24, 32.

³ Ismail Haverić, Izeta Haverić, Islamski brak i porodica, „Grafičar“, Sarajevo, 1991., str. 17.

⁴ Ahmed Huršid, Porodični život u islamu, Starješinstvo Islamske zajednice u BiH, Hrvatskoj i Sloveniji, Sarajevo, 1979., str. 19.

⁵ Abdulah Bušatlić, Porodično i nasljedno pravo muslimana, (Glavne ustanove i propisi.), Sarajevo, Islamska dioničarska štamparija, 1926., str. 9-10.

⁶ Ibrahim Džananović, Primjena šerijatskog porodičnog prava kroz praksu Vrhovnog šerijatskog suda 1914.-1946., Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Sarajevo, 2004., str. 41.

⁷ Nikah je arapska riječ, a znači: vjenčanje, brak, ženidbu, udaju, bračni ugovor, spolno općenje, (Teufik Muftić, Arapsko-srpskohrvatski rječnik, t II, Sarajevo, Izvršni odbor Udruženja ilmije u SR BiH, 1973., str. 3584).

jeste svečan čin i uzvišena namjera punoljetnih osoba s obostrano utvrđenim pravima i obavezama. Zbog toga je za njegovu ispravnost uvjet pristanak i izražena želja bračnih drugova.

S islamskog pravnog gledišta, takva vrsta ugovora nema snagu sakramenta.⁸ Zato je razvod braka u islamu dozvoljen samo kao neophodna potreba ako bračna zajednica ne ispunjava zacrtane ciljeve koji se ogledaju u: očuvanju i zaštiti morala bračnih drugova, zakonskom utvrđivanju potomstva te njihovom odgajanju u islamskim vrijednostima. Valja naglasiti da se urednim brakom postiže psihološka, emocionalna i emotivno-duhovna povezanost bračnih drugova.

Komunikacija bračnih drugova treba se temeljiti na istini, iskrenosti, vjernosti, poštenju, ljubavi, međusobnom pomaganju, zajedničkoj odgovornosti u dobru i zlu. Građenjem takvih odnosa među supružnicima rađaju se povjerenje, ljubaznost, milosrđe, drugarstvo, požrtvovanost, nada, utjeha, sreća i radost života.⁹ U okviru porodice duhovni potencijal čovjeka i žene postaju stvarnost na kojoj se razvija i sagledava realnost življenja. Zbog toga je za nas porodično pravo koliko moralno i vjersko, toliko i značajno društveno pitanje. Iz islamskog učenja proizlazi da tri ustanove osiguravaju održavanje i razvoj čovječanstva,¹⁰ a to su: brak, država i vjera. Brakom se osigurava zakonsko umnožavanje ljudi, država se stara o svojim stanovnicima kroz održavanje mira, poretka i pravde u društvu, a vjera određuje konačni cilj svih djela i nastojanja u životu ljudi.

Porodični zakon Federacije BiH¹¹

Porodični zakon Federacije BiH porodicu definiše kao životnu zajednicu: roditelja i djece, srodnika po krvi i tazbini i usvojilaca. Zatim pojašnjava da se nakon sklapanja braka pred matičarem može sklopiti brak pred vjerskim službenikom. U

⁸ Abdulah Bušatlić, Porodično i nasljedno pravo muslimana (Glavne ustanove i propisi.) Islamska dioničarska štamparija, Sarajevo, 1926., str. 50-51.

⁹ Vidi više, Ahmed Huršid, porodični život u islamu, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji, *Oslobođenje*, Sarajevo, 1979., str. 27.

¹⁰ Mehmed Begović, Šerijatsko bračno pravo s kratkim uvodom u izučavanje šerijatskog prava, Beograd, 1936., str. 27.

¹¹ Porodični zakon Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 35/05 i 41/05).

brak ne može stupiti osoba koja je već u braku, niti osoba kojoj je oduzeta poslovna sposobnost ili koja je nesposobna da rasuđuje, kao ni krvni srodnici u ravnoj ili pobočnoj liniji te prvi stepen tazbine kao ni usvojlac.

Zakonom se vrlo jasno propisuje procedura, postupak pri zahtjevu za sklapanje braka. Pored Zakonom utvrđenog vremenskog određenja bračnim partnerima preporučuje se međusobno upoznavanje, kao i to da je vjenčanje svečani čin kojem, pored matičara, prisustvuju dva svjedoka. U ličnim pravima i dužnostima Zakon bračne drugove smatra ravnopravnim.

Prestanak bračne zajednice u Porodičnom zakonu Federacije BiH nastaje smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog partnera mrtvim, poništenjem i razvodom braka. Poništenje braka postiže se tužbom zainteresovane strane ako se nisu ispunili uvjeti braka i ako brak nije u cilju vođenja zajedničkog života. Razvod braka može se pokrenuti tužbom ili sporazumom bračnih drugova, ako su bračni odnosi teško i trajno narušeni. Isključuje se mogućnost razvoda braka za vrijeme trudnoće ili dok dijete ne navrší tri godine života. Sud će odbiti zahtjev za sporazumni razvod braka, ako on nije u interesu djeteta. Svakako valja znati da sudskom ili sporazumnom razvodu braka, predhodi posredovanje u bračnim sporovima. Zakon propisuje jasnu proceduru i postupak mirenja, te otklanjanje eventualnih uzroka i naglašava negativne posljedice razvoda braka.

Utvrđivanje materinstva i očinstva postiže se rođenjem, priznanjem i sudskim putem, i smatra se neopozivim, mada se Zakonom regulišu pitanja i osporavanje toga. O propisima potpunog, nepotpunog usvajanja i same procedure opširno se govori. Međusobno izdržavanje bračnih i vanbračnih partnera, roditelja i djece i drugih srodnika, jednaka je dužnost i pravo. Pravo na izdržavanje ostvaruje se onim redom kojim se davaoci izdržavanja pozivaju na nasljeđivanje. Bračni partneri mogu imati zajedničku i posebnu imovinu. Bračna imovina pripada im u jednakim dijelovima, što se odnosi i na partnere iz vanbračne zajednice. Zakonom je predviđeno da se u slučaju spora bračna prava ostvaruju parničnim i vanparničnim, upravnim i prekršajnim postupkom. Za kršenje ovog zakona predviđene su novčane

kazne, kako za pravna, tako i za fizička lica. Za nas je važno naglasiti da je predviđena novčana kazna vjerskom službeniku ukoliko obavi vjersko vjenčanje prije općinskog.¹²

Čitajući Porodični zakon Federacije stječe se dojam da je rađen na matrici prethodnog zakona, koji je bio izrazito ideološki obojen. Ne sadrži značajne promjene u odnosu na njegov, nego se u velikoj mjeri naslanja na osnove komunističko-ateističke zakonske legislative. Zaključuje se da je Zakon veoma opširan, s izrazito naglašenim članovima iz oblasti usvojenja djeteta, starateljstva nad djetetom, izdržavanja, oduzimanja i vraćanja poslovne sposobnosti, davanja dozvole za sklapanje braka, dok o nasilničkom ponašanju u porodici govori usputno. Postojala je mogućnost da predlagač određene nadležnosti iz ovog zakona prenese na socijalne centre i ustanove, koji po opisu svoga djelovanja u velikoj mjeri pokrivaju ovu oblast. Tehnička i administrativna pitanja ovog zakona mogla su biti izravno propisana izvršiocima, kao opis radnog zadatka. Zakon ne uvažava kulturne, tradicionalne pa ni vjerske vrijednosti, iako zadire u najintimnije pore čovjekova života.

Kodeks porodičnog prava u islamu¹³

Kodeks porodičnog prava u islamu, polazi s osnova da je porodica temelj ljudske zajednice i da ljudska bića čine jednu jedinstvenu porodicu. Ljudska zajednica utemljuje se na saznanju da smo svi potomci Adema, a.s., čiji je zajednički stvoritelj Allah, dž.š. Svi ljudi jednaki su u pogledu ljudskog dostojanstva, prava i odgovornosti bez diskriminacije na osnovama rase, boje kože, jezika, spola, religijskog shvatanja i uvjerenja, političke opredjeljenosti i statusa u društvu.

Ta prava i status pojedinca jesu integralni dio vjere islama. Osnova prava i univerzalne slobode sadržane su u samom tekstu Kur'ana, a Šerijat je njihova izvorna forma.

Pridržavanje propisa Šerijata i slijeđenje puta poslanika Muhammeda, a.s., akt je pobožnosti, a njegovo zanemarivanje

¹² Vidi više: Enver Zečević, Porodičnopravni odnosi, „Bemust“, Sarajevo, 2005.

¹³ Kodeks porodičnog prava u islamu, Muftuluk travnički, „Graforad“, Travnik, 2009.

ili kršenje je grijeh. Sva ljudska bića jednaka su pred zakonom i uživaju njegovu pravnu zaštitu.

Porodica je temelj društva, a brak je osnova na kojoj se porodica formira. Pripadnici islama imaju pravo na sklapanje braka, i nikakva ograničenja koja proistječu iz rase, boje kože, ili državljanstva ne mogu ih spriječiti da koriste to pravo. Žena je ravnopravna s muškarcem u pogledu ljudskog dostojanstva. Oboje uživaju nepodijeljeno pravo na građanski individualitet, podjednaku pravnu sposobnost, finansijsku nezavisnost, te pravo da formiraju i podižu porodicu putem bračne zajednice.

Cilj islamskog braka jeste moralno upotpunjavanje i usavršavanje supružnika i rađanje potomstva, te sklad i harmonija u društvenoj zajednici.

Polazeći od naprijed navedenih principa i načela, Islamska zajednica u BiH ima obavezu i odgovorna je da poduči svoje vjernike intencijama šerijatskog prava, te da ponudi „Kodeks porodičnog prava u islamu“, kako bi vjernici po svojoj svijesti, savjesti i vjerskom opredjeljenju mogli slobodno uređivati bračnu zajednicu na tim osnovama.

Kodeks porodičnog prava u islamu definiše brak kao ugovor o zajedničkom životu muslimana i muslimanke zaključen na osnovama Šerijata. Propisujući pravo na brak, Kodeks propisuje način sklapanja braka, kada se to pravo oduzima, te utvrđuje njegove ciljeve.

Zatim se propisuju uvjeti za sklapanje braka, šta spada u bračni ugovor, bavi se pitanjem zaruke, opreme zaručnice, svjedoka, javnosti braka, mehra, vrste mehra i iznosa mehra.

Smetnje za stupanje u brak mogu biti apsolutne i relativne. Procedura sklapanja braka, pravo i dužnosti supružnika te uloga mirovnog vijeća, zatim pitanje razvoda braka, vrste razvoda braka, poništenje bračnog ugovora, razvod braka po sili zakona, sudski razvod, sporazumni razvod jesu pitanja koja Kodeks propisuje.

Iddet, poček, vremenski period nakon razvoda braka, u kojem je ženi zabranjeno zasnivanje nove bračne zajednice, neophodan je radi utvrđivanja očinstva i krvnog srodstva. Sve vrste prestanka bračne zajednice imaju za posljedicu nastanak postbračnog perioda. On je različit zavisno od vrste razvoda i prestanka bračne zajednice.

Utvrđivanje krvnog srodstva, napuštena djeca, dužnosti djeteta, zaštita djece, imovinski odnosi supružnika kao i pravne posljedice braka jesu pitanja koja se tretiraju prije prijelaznih i završnih odredbi.

U završnim odredbama naglašava se da ovaj kodeks predstavlja popunu pravne praznine nastale davne 1946. godine, nakon zabrane rada šerijatskih sudova i da je on pravni akt porodičnog prava muslimana, te da ga usvaja Rijaset.

Uloga imama u afirmaciji braka

Brak je živi organizam: to je dinamičan proces, odnos dvoje ljudi koji mogu sutra postati drugačiji nego što su danas. Ako je zajednica žene i muža zaista postala brakom, ne samo po obliku već i po sadržaju, onda je to znak da su ti ljudi mnogo dali od sebe da bi stvorili takav odnos među sobom.¹⁴ Nema sumnje da na harmoniju i sklad braka utječu kako porodice bračnih partnera, tako i društvo, odnosno društvena zajednica. Izgradnja porodice jeste kontinuiran i trajan proces.

Prije stupanja u bračnu zajednicu i samog čina vjenčanja bilo bi poželjno da se budući bračni drugovi potpunije upoznaju sa svojim pravima i dužnostima kroz tekst Porodičnog zakona Federacije BiH i Kodeks porodičnog zakona u islamu.

Lijepo bi bilo obaviti razgovor s mladencima u formi savjetovanja te im predočiti vrijednosti bračne zajednice, te pogled islama na život i životne izazove koji im stoje na putu.

Dosadašnju praksu forme šerijatskog vjenčanja treba podići na veći stepen organizovanosti. Također, treba pokušati promijeniti i izbjeći postojeći način stereotipnog klišeja „kućnog“ vjenčanja, aktuelizirati razgovor s kakvim se ambicijama i željama stupa u brak, kakvi problemi i izazovi čekaju porodicu današnjice, imaju li bračni drugovi podršku porodice, šta društvena zajednica čini na tom planu; za vjenčanje treba osigurati protokolarnu matičnu knjigu nikaha (maticu vjenčanih) radi evidencije i sl. Prilikom vjenčanja treba uručiti mladencima prigodne poklone, te izvod iz matične knjige nikaha, radi podsjećanja na taj svečani čin. Na taj način učvršćuje se prijateljstvo imama i određene porodice.

¹⁴ Ismail Haverić i Izeta Haverić, Islamski brak i porodica, „Graficar“, Sarajevo, 1991., str. 204.

Njihova komunikacija trajat će kroz različite aktivnosti, kao naprimjer, rođenje djeteta, sunećenje, mevlud, udaja, ženidba i drugo.

Korisno bi bilo sačiniti analizu i uporednik vjenčanja pred općinskim matičarem i džematskim imamom, te ustanoviti koji procenat mladenaca stupa u bračnu zajednicu kroz čin šerijatskog vjenčanja.

Treba sagledati društvene tokove i savremene trendove o pitanju braka i statusa braka u društvu te proučiti i pojasniti za blude i prigovore Zapada i orijentalista na status bračne zajednice u islamu, s posebnim akcentom na status žene u islamu. Njihovi prigovori obično se odnose i ponavljaju, govoreći o neravnopravnosti muškarca i žene u nasljeđivanju, svjedočenju, jednostranom karakteru razvoda braka, višeženstvu, odijevanju žene i slično.

Nas danas zabrinjavaju dvije prisutne pojave u društvu, a to su latentno izbjegavanje, zakonom propisano, formiranja bračne zajednice, te izbjegavanje rađanja djece. Ovakva pojava navodi nas na zaključak da pred sobom imamo generaciju koja izbjegava preuzeti odgovornost rađanja djece, pravdajući se ekonomskom krizom, nezaposlenošću, sve prisutnijim nasiljem u porodici, nebriгом društva, nepovoljnim društvenim statusom porodice i slično.

Ne želim biti pesimista jer to nije imanentno vjerniku, ali mi dozvolite da se glasno upitam da li su brak i bračni život kod nas u krizi. Ako nisu, drago mi je da nisam u pravu, ako jesu, kakva nam je budućnost. Nedavno je jedna dnevna novina objavila tekst pod naslovom „U BiH djeca rađaju djecu.“¹⁵ Iz teksta se saznaje da se sve više djece rađa izvan braka. Navodi se podatak da je u 2007. godini rođeno 1.953 vanbračne djece, da se temelji braka narušavaju napuštanjem patrijarhalnog i pribjegavanjem „modernom“ načinu života, da se od 2001. do 2008. godine porodilo 49 djevojčica mlađih od petnaest godina, da su ruralna područja naročito izložena ovoj pojavi. Da se zaključiti da ovakvo devijantno stanje oslikava socijalnu nezrelost naraštaja, na koju utječu kako društveni, tako i psihološki razlozi.

Zato se, svaki put iznova, pred nas postavlja pitanje potrebe izgradnje ličnosti radi očuvanja porodice i izgradnje stabilnog i prosperitetnog društva, u čemu Vjerska zajednica i vjerski službenici mogu imati vrlo značajnu i konstruktivnu ulogu.

¹⁵ *Dnevni avaz*, 6. februara 2010., str. 9.